

Substance u Hegela

Když Hegel ve Fenomenologii ducha mluví – zdánlivě pozitivně – o „substanci“, má potřebu zřetelně naznačit svou distanci od starého pojetí. Tak např. (2239, S. 20) mluví o „živé substanci (die lebendige Substanz), a pokračuje, že to je „bytí, které je vpravdě subjektem, nebo – což znamená totéž – které je vpravdě skutečné“ (Die lebendige Substanz ist ferner das Sein, welches in Wahrheit *Subjekt*, oder was dasselbe heißt, welches in Wahrheit wirklich ist, ...). Z toho je zřejmé, že jediná substance, o které lze říci, že je „skutečná“ tj. není to jen – dnes bychom řekli – naše představa nebo náš myšlenkový, pojmový konstrukt), že substance živá, a to znamená subjekt. A z toho je také zároveň patrné, že subjekt je vpravdě skutečný. „Stejnost“ substance nespočívá tak v její neměnnosti (není to to, co „stojí pod“, quid substat), ale je to stejnost, která se sama musí stále znovu ustavovat, obnovovat (je to tedy „diese sich *wiederherstellende* Gleichheit“, tamtéž), protože to není žádná „původní stejnost jako taková, nebo bezprostřední stejnost jako taková“ (nicht eine *ursprüngliche* Einheit als solche, oder *unmittelbare* als solche). A právě proto pouze takováto „živá substance“, která je po pravdě (vpravdě, ve skutečnosti, doopravdy) subjektem (a tedy nikoli „substancí“ v tradičním, starém pochopení), je „tím pravým“ (ist das Wahre). „Pravost“ substance, která je ve skutečnosti subjektem, spočívá právě v tom, že není ničím původním ani bezprostředním, ale naopak něčím zprostředkovaným, neboť toto zprostředkování není ničím jiným než pohybující se (proměňující se) stejností, totožností se sebou i samou, je reflexí sebe samé (Denn die Vermittlung ist nichts anders als die sich bewegende Sichselbstgleichheit, oder sie ist die Reflexion in sich selbst, das Moment des fürsichseienden Ich, die reine Negativität oder ... das *einfache Werden*. – S. 21.) Je tedy zřejmé, že tím je vlastně „substance“ ve starém pojetí odmítnuta, kriticky odložena až – možná – zavržena. Proti substanci (a ovšem také esenci) je postaveno „stávání se“, proti „esse“ stojí „fieri“, veškerý důraz je položen na nové chápání smyslu starého slova „subiectum“, neboť už nejde o „objekt“ ve smyslu toho, co stojí nebo leží pod měnícím se povrchem, nýbrž jde o měnící se základ, který teprve vracením se k sobě je schopen se ustavit jako „subjekt“, jako „já“ a soustředit v sobě „skutečnost“ par excellence, protože nejde o nic ovlivněného, způsobeného, odvozeného z něčeho vnějšího, cizího, nýbrž o něco, co se ustavuje samo svým „stáváním se“, svou aktivitou a návratem z této aktivity zpět k sobě.

(Písek, 080122-2.)